

Dr. theol., Latvijas Universitātes pēcdoktorants

LINARDS ROZENTĀLS

DRAUDZE NO JAUNA UN CITĀDĀK – RELIĢIJAS POTENCIĀLS PIEAUGOŠAS KOMPLEKSITĀTES APSTĀKĻOS¹

Tomass Šteiningers (*Thomas Steiningger*), vācu filozofs un žurnālists, raksta:

Mēs dzīvojam starp pasaulēm, starp laikmetiem. Šajā mirklī vēsture ir neparasti plaši atvērta. Vesels laikmets, šķiet, iet uz beigām. Taču kurš no visiem? Vai noslēdzās eiropēiskais laikmets – 500 gadu ilgā Rietumu dominānce, kura laikā līdzās kapitālismam un koloniālismam radās arī liberālās demokrātijas ideja, individuālisms un mūsu priekšstati par cilvēktiesībām? Vai mēs ieejam jaunā digitālā feodālismā, kur kontroli pār visiem datiem un arī pār mūsu likteņiem uzņemas tādi milži kā Google un Facebook. Bet varbūt mēs piedzīvojam pāreju uz transhumanistisku laikmetu, kurā vēsturi rakstīs mācīties spējīga mākslīgā inteliģence? Kas beidzas un kas sākas? Varbūt šīs visas ir tikai pārejas krīzes uz jaunu, metamoderu pasaules sabiedrību, kura veidos jauno, visu cilvēci aptverošu stabilitāti?²

1 Raksts izstrādāts pēcdoktorantūras pētniecības projektā “Panākumspēja sabiedrības ilgtspējīgai un integrālai attīstībai kustības “Atdzimšana un atjaunošanās” gadījuma kontekstā” (projekta līguma Nr. 1.1.1.2/VIAA/3/19/498).

2 Thomas Steiningger, “Menschen neu lernen”, *evolve* 33 (2022): 31.

Mēs nezinām, kas nāk un kas mūs sagaida nākotnē. It kā sēžam vilcienā pretēji braukšanas virzienam. Viss, ko mēs varam pateikt par nākotni, ir tikai no tā, ko redzam pa logu, skatoties atpakaļ.

Baznīca savā pašreizējā izkārtojumā, struktūrā un izpausmēs atrodas krīzē. Pie tā jau ir pierasts – samazinās visdažādāko veidu resursi: draudzes locekļu skaits, finanses, baznīcas pārstāvniecība sabiedrībā.³ Arī tur, kur kādi skaitļi iet augšā, tas neko nemaina kopējā realitātē – cilvēkos kristīgā dzīves uztvere un piederība baznīcai iet mazumā.

Uta Pola-Patalong (*Uta Pohl-Patalong*), Ķīles Universitātes profesore praktiskā teoloģijā, uzsver evaņģēlija komunikācijas jēdzienu kā vienu no ļoti svarīgiem saturiskiem draudzes un baznīcu struktūru eksistences kritērijiem. Pastāvošajām baznīcas un draudžu struktūrām ir jārada apstākļi, lai šajās formās un struktūrās vislabāk varētu pēc iespējas lielākam cilvēku skaitam komunicēt evaņģēliju. Struktūras, kurās Dieva mīlestību piedzīvot nevar vai kuras to ierobežo tikai noteiktiem cilvēkiem vai noteiktu cilvēku grupai, neatbilst baznīcas uzdevumam, kas vērstas uz visiem cilvēkiem. Un tas nozīmē – ja ārējās formas vairs nespēj labi kalpot evaņģēlijam, tad šīs formas ne tikai var mainīt, bet tās ir obligāti jāmaina.⁴ Tāpēc pēdējo gadu desmitos saasinājušos baznīcas un draudzes krīzi ir iespējams izprast kā garīgu izaicinājumu. Tas nozīmē ne tikai veikt strukturālas izmaiņas pastāvošajās draudžu un baznīcu formās, pielāgojoties mainīgajai realitātei līdzšinējo resursu trūkuma apstākļos, bet arī pievērst uzmanību komplekso pārmaiņu procesu garīgajai perspektīvai. Kā ir iespējams par draudzi un baznīcu domāt pilnīgi citādākā veidā? Kādas varētu būt pilnīgi jaunas plurālas, dzīvīgas un atvērtas draudzes un baznīcas formas, kas nozīmīgas visas sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai? Izejas punkts ir no jauna pārdomāt, ko mēs saprotam ar jēdzieniem “draudze” un “baznīca” un kādas varētu būt reliģijas praktiskās formas tuvākajā nākotnē – individualizētā, diferencētā un sarežģītā, kompleksi veidotā sabiedrībā.

Kas konstituē baznīcu?

Augsburgas ticības apliecības 7. artikuls to reducē līdz minimumam: “Baznīca ir svēto draudze, kurā pareizi māca Evaņģēliju un pareizi pārvalda sakramentus.”⁵ Tas atver iespējas lielai sociālo un tiesisko formu daudzveidībai un nozīmē, ka būtībā nepastāv teoloģiska korektūra attiecībā uz baznīcas un draudzes veidiem, kas noved pie tā, ka

3 Isabel Hartman und Reiner Knieling. *Gemeinde neu denken. Geistliche Orientierung in wachsender Komplexitaet* (Guetersloh: Guetersloher Verlagshaus, 2018), 10.

4 Uta Pohl-Patalong, *Kirche gestalten. Wie die Zukunft gelingen kann* (Guetersloh: Guetersloher Verlagshaus, 2021), 27.

5 “Augsburgas ticības apliecība” // *Vienprātības grāmata. Liber Concordiae. Luterāņu ticības apliecības* (Rīga: Augsburgas institūts, 2011), 43. lpp.

baznīcas un draudzes struktūrām ir jāmainās nevis teoloģisku, bet gan sabiedrisko izmaiņu dēļ. Tam ārējam veidam, kā baznīca un draudze sevi izpauž – struktūrām, formām, rituāliem –, ir jāiet līdzī izmaiņām sabiedrībā, tās nav teoloģiski noteiktas. Ir iedomājamas un vēl neiedomājamas daudzas un dažādas formas, kurās evaņģēlijs tiek komunicēts, Svētais Vakarēdiens izdalīts un saņemts, cilvēki tiek kristīti, šīm formām Augsburgas ticības apliecība ar savu elementāro baznīcas izpratni paver ļoti plašu telpu. Daudziem šī atvērtība varētu būt mulsinoša un nedroša, citiem varētu pavērties kā iespēja un izaicinājums. Luteriskās ticības apliecības ar savu minimālo baznīcas definīciju pieprasa neuzlūkot pastāvošās baznīcas un draudžu formas un struktūras kā vienīgās iespējamās vai vislabāk izveidotās, bet tā vietā domāt par citām formām un veidiem un izmēģināt tos, uzdrošināties arī eksperimentēt un kļūdīties, iepriekš nezinot, kuri no šiem veidiem iedzīvosies un kuri ne, kuri kalpos evaņģēlija komunikācijai un kuri nespēs to nest. Augsburgas ticības apliecība mūs vilina Dieva veidotā nākotnē un aicina uzticēties, ka Dievs veido savu baznīcu – ar mums vai bez mums, no esošām vai vēl neesošām struktūrām, zināmās vai mūs pārsteidzošās vietās, vilina mūs brīvībā veidot jaunus tēlus par baznīcu un izturēt, ja mums vēl tādu nav. Doties ceļā, kur vēl ceļa nav, ainavā, kam kartes vēl nav uzzīmētas, virzoties uz priekšu nestabilitātes apstākļos, kad vieni akmeņi iztur mūsu svaru, bet citi pazūd zem kājām, kurpes piesmeļas un līdzsvars sagrībojas.

Cynefin-Framework

Deivs Snoudens (*Dave Snowden*), zināšanu pārvaldības pētnieks, 1999. gadā ir izstrādājis ietvaru lēmumu pieņemšanas atbalstam – *Cynefin-Framework*⁶. Tajā viņš izaicinājumus un problēmas kategorizē četros atšķirīgos sektoros. Katrai problēmai attiecīgi atbilst viens no četriem sektoriem un līdz ar to arī atšķirīga pieeja un risinājuma veids.

Vienkāršajā sektorā ir arī vienkārši izlemt, ko darīt. Cēloņu un seku kopsakarība atklāj vienkāršu, optimālu, labāko risinājumu, pie kā nonākt trijos soļos: izprast, klasificēt, reaģēt. Šim sektoram pieder liela daļa ikdienas problēmsituāciju.

Komplicētajā sektorā problēmsituāciju rada jau vairāki to izraisīti faktori un līdz ar to ir iespējami dažādi risinājumi. Nepieciešama detalizēta analīze, atbilstoši eksperti, zināšanas un pietiekami resursi, lai atrastu labu risinājumu. Attiecīgi trīs soļi ir: izprast, analizēt, reaģēt. Šeit nav iespējams optimāls risinājums, bet vairāki labi risinājumi, labās prakses. Šajā sektorā, apbruņojoties ar pietiekamiem resursiem, iespējams nojaust vai pārnest no citām sfērām labās prakses piemērus.

Citādāk ir sarežģītajā sektorā. Tajā nonākot, nav iespējams iepriekš zināt, kas būs jādara. Šajā sektorā mācīšanās notiek darot. Nav zināms, kā šodien iesāktais attīstīsies

⁶ *Getting started with Cynefin. Introducing the Cynefin Framework with Dave Snowden*, <https://thecynefin.co/about-us/about-cynefin-framework/> (skatīts 16.02.2022.).

kādā sociālā sistēmā – pozitīvi vai negatīvi, jo iekšējās un ārējās interakcijās un savstarpējās mijiedarbībās nav iespējams vienkārši analizēt un tad plānveidīgi īstenot. Risinājumi šajā sektorā rodas ceļā, uz tiem iedarbojas konkrētās situācijas attīstība un eksperimenti ar dažāda veida risinājumu iespējām. Uzkrājas pieredze, tā tiek kopīgi izvērtēta un izmēģināta. Pieejas veids sarežģītājā sektorā ir: izpētīt, izprast, reaģēt.

Taču ko darīt tad, kad izskatās, ka vairs nav, no kā veidot, mēģināt, likt kopā, skatīties, kā tas sader ar ko citu? Kā ir tad, kad viss ir pilnīgi jauns vai pilnīgi sagrauts. Tad ir haoss. *Cynefin* rezervē vienu sektoru arī haosam. Pirms kaut kas strukturējas no jauna, ir vairāk vai mazāk haotiskas fāzes, no kurām izvairīties nav iespējams. Haotiskās situācijās cilvēks reaģē spontāni, nejauši, neparedzami. Dažkārt haosa sektorā atrodas situācijas, kas saistītas ar kailu izdzīvošanu, – tās ir kara vai pēckara dzīves situācijas, katastrofas un negadījumi, kad pastāvošās struktūras vairs nav spēkā un nav laika, lai izmēģinātu, kas darbojas un kas ne. Lai nepieļautu vēl lielāku postu, ir jārikojas tūlīt. Tā arī top dažādas izdzīvošanas stratēģijas, jauni risinājumi un struktūras.

Draudzi un baznīcu nevar izprast tikai no vienas perspektīvas un tikai vienā veidā. *Cynefin-Framework* ir viena no “kartēm”, kas palīdz saprast atsevišķo problemātiku raksturu. U. Pola-Patalonga savukārt piedāvā četru “loģiku” karti, kas atspoguļo vēsturiskus slāņus, kuri veido baznīcu un draudzi un kuri nosaka šobrīd dominējošās baznīcas formas “vietējā draudzē” (*Ortsgemeinde*) problemātikas kompleksitāti.⁷

Četru “loģiku” karte Baznīcu un draudzi veido teritoriālais princips un institūcijas raksturs. Tā ir draudze, pie kuras pieder noteikta rajona, apkaimes, pilsētas vai ciema iedzīvotāji un kura darbojas šajā noteiktajā teritorijā. Katras draudzes teritorija ir ierobežota, un pie attiecīgās konfesijas piederoši cilvēki, kuru dzīvesvieta atrodas šajā teritorijā, tiek pieskaitīti savas teritorijas draudzei, ja vien viņi tam eksplīcīti neiebilst. Šajā loģikā par draudzes uzdevumu kļūva reliģiski organizēt noteiktā teritorijā dzīvojošus iedzīvotājus. Pilnā mērā teritoriālais princips izveidojās apmēram 9. gadsimtā, kad iedibināja pienākumu katrai personai apmeklēt tikai savas teritorijas priesteri un baznīcu un maksāt tai desmito tiesu. Draudze un baznīca kā institūcija nodrošina teritoriālo pārklājumu attiecībā uz reliģisko aprūpi un arī pārņem kādus uz visu sabiedrību attiecināmus uzdevumus, piemēram, savulaik sociālo aprūpi, pārrauga izglītības sistēmu. Institucionālajā loģikā baznīcai ir monopols attiecībā uz reliģiskiem jautājumiem un visas cilvēka biogrāfijas pārredzēšanu ar dažādu rituālu palīdzību – kristības, iesvētības, laulības, bēres.

19. gadsimta beigās draudzes institucionālajai loģikai pievienojās grupas loģika. Urbanizācijas un industrializācijas rezultātā cilvēki no lauku draudzēm saplūda pilsētās,

⁷ Plašāk: Uta Pohl-Patalong, *Kirche gestalten. Wie die Zukunft gelingen kann* (Guetersloh: Guetersloher Verlagshaus, 2021), 46–62.

ārkārtīgi strauji tās paplašinot, uz ko toreiz pastāvošās pilsētas draudžu formas nespēja atbilstoši reaģēt. Lielpilsētas anonimitātē ātri sāka izzust līdzšinējie cilvēku sociālie, reliģiskie un morāliskie pamati. Lai stātos tam pretī, dzima ideja draudzi pārdefinēt no jauna kā “kristīgās mīlestības patvērumu”. Draudzes dzīvē tagad vajadzēja piedalīties pēc iespējas lielākam cilvēku skaitam. Tam līdzī nāca uzsvars uz morāliskām vērtībām, diakoniska palīdzība, bet visvairāk kristīgas socializēšanās iespējas. Ņemot par paraugu dažādas jaunizveidotas biedrības, arī draudze sāka līdzīgi izvērst savu darbību, ar to iegūstot jaunu uzdevumu – piedāvāt cilvēkiem brīvā laika pavadīšanas iespējas un saviesīgumu. Radās nepieciešamība pēc draudžu namiem, kas arī arhitektoniski simbolizēja jauno ideju par to, kas tagad draudze ir. Vienlaikus radās iespēja daudz lielākam cilvēku skaitam iesaistīties draudzes darbā, kas kļuva par “īsta” draudzes locekļa galveno atpazīstamības kritēriju.

Līdztekus par ļoti svarīgu momentu kļuva personiskas attiecības ar mācītāju, tās ieguva jaunu, emocionālu komponenti. Tikai personiska piesaiste konkrētam mācītājam varēja nodrošināt šī cilvēka piederību kristīgajai ticībai.

Rietumeiropā 20. gs. 60.–70. gados, bet Latvijā pēc padomju režīma sabrukuma izveidojās vēl viena – organizācijas loģika. Tās rašanās priekšnoteikumi bija saistīti ar pieaugošo mobilitāti, cilvēki dzīvi vairs nepavadīja vienā vietā, bet gan lielākā ģeogrāfiskā telpā. Tas nozīmēja, ka vietējā draudze, kas pievērsusies savas apkaimes cilvēkiem, vairs nevarēja būt vienīgais evaņģēlija komunikācijas medijs, tā nevarēja vairs pilnībā kalpot par normu, ko nozīmē “draudze”. Sākās dažādu kristīgu centru izveide, radās diakonijas, izglītības un citas iestādes, garīgās aprūpes dienesti slimnīcās, policijā, armijā. Tādā veidā baznīca nostiprināja savu lomu sabiedrībā vairāk nekā iepriekš un sāka izteiktāk piedalīties diskusijās par dažādām sabiedrībā svarīgām tēmām. Draudzes kļuva līdzīgākas organizācijām, kuras apzinās savus mērķus un uzdevumus un tos komunicē saviem locekļiem, izveido savu atpazīstamu un potenciāli jauno draudzes locekļu pārliecinošu profilu, domā stratēģiski, sasniedz mērķus un izvērtē paveikto, arī konkurē ar citām organizācijām.

Visbeidzot, pēdējos gados šiem slāņiem ir pievienojusies arī kustības loģika, kurā attīstās jaunas draudžu formas garīgiem meklētājiem un no baznīcas distancētiem cilvēkiem, kurus tradicionālās baznīcas formas vairs nespēj uzrunāt. Tās ir kustīgas, difūzas un fleksiblas, arī digitālas un hibrīda formas, kurās digitālie formāti ir savienoti ar klātieni. Šīs formas ir cieši orientētas uz saturiskiem jautājumiem par garīgumu.

Mūsdienu izaicinājumi baznīcai

Pirmkārt, pāri tai joprojām gulst “kristīgo viduslaiku” ēna, baznīcai ieņemot visā sabiedrībā dominējošu lomu, pašsaprotamu un nepārjautājamu teikšanu. Šī ēna ir aktīva, kad baznīca cenšas šī brīža krīzi pārvarēt, mēģinot “zaudēto godību” atgūt. Otrkārt, individualizācija, – cilvēkiem dzīve vairs nav uzrakstīta priekšā, mēs paši pieņemam lēmumus par savu dzīvesvietu, partnera izvēli, profesiju, reliģisko piederību, vērtībām.

Treškārt, diferenciācija, – sabiedrība sastāv no daudziem atsevišķiem fragmentiem, kuriem katram ir savs uzdevums un savas funkcijas un kuri arī darbojas pēc saviem likumiem, līdz ar to arī baznīca un draudze var būt tikai daļa no kāda lielāka veseluma. Ceturtkārt, pluralizācija, – ja cilvēki var izvēlēties paši, tad viņi izvēlas dažādi to, kas veido šodienas realitāti, kurā nevis tikai nav tik vienkārši sekot kādām normām un vērtībām, kas ir derīgas visiem, bet arī vairs neeksistē kāds sabiedrisks konsenss, kas ir visiem vienāda laba un pareiza dzīve. Baznīcai šī attīstība nozīmē, ka tai vairs nepieder dzīves un esības jēgas interpretācijas monopols. Sekularizācijas tēzi “jo modernāka sabiedrība, jo mazāk reliģioza tā ir” ir nomainījusi transformācijas tēze, proti, reliģijas nozīme modernākā sabiedrībā nekļūst mazāka, tā tikai maina savas formas. Tās ir difūzākas, ēteriskākas, gaistošākas, individuālākas nekā tās, kuras piedāvā tradicionālās baznīcas. Cilvēki uzskata par patiesu to, kas viņus iedvesmo un kas atbalsta viņu dzīvi. Tajā visā kristīgais saturs joprojām spēlē svarīgu lomu, taču nereti tas tiek kombinēts ar citu reliģiju un filozofiju saturu. Un, piektkārt, digitalizācija un kovidlaika ietekme. Tieši tā ir pielikusi treknu punktu cerībām, ka varbūt varētu tomēr iztikt bez tālejošām pārmaiņām baznīcā. Tas viss ir liels izaicinājums baznīcām, kuru struktūras ir maz pielāgotas tam, lai vienkārši un pozitīvi ar to tiktu galā.⁸

Iespējamo pārmaiņu veidi

Uta Pola-Patalonga norāda, ka šobrīd pastāv trīs pārmaiņu veidi.

Pirmā alternatīva – pastāvošās sistēmas kolapss un iespējams jaunsākums. Šis variants nozīmē neuzsākt lielas pārmaiņas un ļaut baznīcai turpināt darboties līdzšinējā formā, kamēr šī forma sagraust finansiālā un cilvēkresursu nozīmē. Stiprā puse šai pieejai – dažkārt tiešām no lielām un skaidrām beigām var piedzimt kaut kas pavisam jauns. Šāds jaunsākums varētu atbrīvot ļoti lielu radošu enerģiju, un tas notiktu bez lielām diskusijām un mēģinājumiem no vecā saglābt visu, ko vēl var.

Otrā alternatīva – īstenot pārmaiņas uz pastāvošā bāzes. Šis variants nozīmētu struktūru un draudzes darbu izvētīt un saprast, kā to var īstenot ar mazākiem finansiāliem un personāla resursiem, pārjautāt par katras aktivitātes un katra darba daļas nozīmi un atraktivitāti. Šī līnija arī līdz šim ir dominējusi – vismaz arī mūsu draudzē. Tā ir translācijas pieeja. Šīs uzmanīgās pieejas priekšrocība ir tā, ka tā iesaista daudzus šodienas baznīcas un draudzes darbiniekus un tajā iekļautos un nepretendē uz lielām, fundamentālām izmaiņām. Varbūt ne ar visām pārmaiņām visi ir apmierināti, tomēr tās nav tik pamatīgas, ka to dēļ jāizstājas no draudzes vai jāpārtrauc kalpot. Darbiniekiem un kalpotājiem viņu baznīca joprojām paliek “viņu” draudze, pazīstama un saprotama.

⁸ Plašāk: Uta Pohl-Patalong, *Kirche verstehen* (Guetersloh: Guetersloher Verlagshaus, 2016), 22–62.

Pārmaiņas ir prognozējamas un orientējas pēc zināmajām formām, nav nepieciešams nekāds lēciens nezināmajā. Vājā puse šai pieejai ir, ka tā joprojām orientējas nevis pēc tā, kā un vai pašreizējās formas spēj atbalstīt cilvēku sastapšanos ar evaņģēliju, bet gan pēc tā, kā no pašreizējām formām paturēt pēc iespējas vairāk. Taču, manuprāt, pastāv maza varbūtība, ka šīs formas piepeši spēs palīdzēt pēc iespējas lielākam cilvēku skaitam sastapt evaņģēliju. Šajā variantā nav lielu izredžu veidoties citādākam priekšstatam par baznīcas nekā tam, kas ierasts. Kamēr vēl baznīca centīsies nodrošināt visu “pārklājumu”, neizbēgama būs visu sarūkošo resursu pārslodze. Netiks arī atbildēti lieli, fundamentālie jautājumi par pastāvošās baznīcas formas derīgumu kā tādu. Ja vēlamies šos jautājumus uzdot, uzmanīgā pieeja mums neder un mums ir jāisteno trešā alternatīva.

Trešā alternatīva – radikāla pārorientēšanās. Pirmais solis – uzdot izšķirošo jautājumu, kādas baznīcas formas vislabāk spēj nodrošināt evaņģēlija komunikāciju. Lai atbildētu uz šo jautājumu nopietni, zem lupas ir jānoliek visas formas vienādā mērā – tās fundamentāli pārdomājot no jauna. Paralēli tam būtu jāuzsāk liels diskusiju process visos baznīcas līmeņos un ārpus tās. Šai procesā jāpiedalās gan draudžu locekļiem, gan baznīcā ieinteresētiem, ārpus baznīcas stāvošiem cilvēkiem, lai dalītos domās un pieredzē, kā katrs piedzīvo un gribētu piedzīvot evaņģēlija komunikāciju. Līdz ar to attīstītos tādi baznīcas tēli un formas, kuras nebūtu iepriekš noteiktas, bet tiktu izdomātas no jauna. Savā ziņā tā būtu atgriešanās pirmo kristiešu nulles punktā. Priekšnoteikums tam ir arī paskatīšanās uz finansēm un resursiem nevis domājot, kā ar tiem uzturēt esošās formas, bet kā vislabāk komunicēt evaņģēliju. Šāds process ir neprognozējams, un tā rezultāti nav skaidri zināmi. Tas pieprasa jaunu līdzdalības kultūru un savstarpēju ieklausīšanos, uzticēšanos un darbošanos nevis baznīcas un draudzes labā, bet gan evaņģēlija komunikācijas labā. Visbeidzot, te būs nepieciešama liela uzticēšanās Dieva Garam, kurš, lai arī pūš tur, kur grib, tomēr ir varbūt ielūdzams piedalīties mūsu pārmaiņu darbā.

Baznīcas nākotnes modeļi un to konsekvences

U. Pola-Patalonga ir apkopojusi atšķirīgus draudzes un baznīcas tālākos modeļus, kas šobrīd praktiskās teoloģijas jomā ir izstrādāti Vācijā, – teorētiskas idejas un konstrukcijas, kuras praksē varētu izskatīties citādāk nekā uz papīra

un kuru mērķis ir iezīmēt kontūras un virzienus nākotnes baznīcai.⁹

“Vietējās draudzes” modelis vēl vairāk nostiprina vietējo draudzi kā baznīcas dominējošo sociālo formu, un to visbiežāk pārstāv mācītāji, kuri paši darbojas vietējās

⁹ Plašāk: Eberhard Hauschildt, Uta Pohl-Patalong, *Kirche. Lehrbuch Praktische Theologie. Band* (Guetersloh: Guetersloher Verlagshaus, 2013), 284–300; Uta Pohl-Patalong, *Kirche gestalten. Wie die Zukunft gelingen kann* (Guetersloh: Guetersloher Verlagshaus, 2021), 137–151.

draudzes kontekstos. Viena no šī modeļa pārstāvēm praktiskajā teoloģijā ir Izolde Karle (*Isolde Karle*). Viņas vīzijā draudze ir sociāla forma, ko veido personiskās attiecības un sociāli kontakti, kuri nodrošina cilvēkiem ilglaicīgu saikni ar draudzi. Vietējā draudze ir vieta, kuru veido uzticība baznīcai un cilvēkiem, kas tajā darbojas, jo īpaši mācītājam. Tādā veidā rodas noturīgas saites vairāku paaudžu garumā un draudze ir orientēta uz noteiktu teritoriju, tā dod iespēju tajā satikties ļoti dažādu slāņu cilvēkiem, kuri ikdienā nekur citādi nesatiktos. Ļoti nozīmīgs ir draudzes kodols, bet draudzes locekļi, kuri līdz šim bijuši neaktīvi, tiek uzrunāti ar teoloģiski saturiskiem sprediķiem un integrēti vietējā draudzē ar atraktīvu piedāvājumu starpniecību. Centrālā persona šajā modelī ir mācītājs, kuru draudzes locekļi pazīst vislabāk no visiem draudzes darbā iesaistītajiem. Mācītājam ir jādzīvo un jāuzturas draudzes namā, lai nevājinātos viņa autoritāte un nezustu uzticēšanās. Mācītāja amats šajā modelī aptver visu draudzes darbu, kas tiek papildināts ar brīvprātīgo iesaisti. Pārējās draudzes profesijas atrodas perifērijā. Šis modelis vērsas pret draudžu profilēšanos un baznīcas darba diferencēšanos un specializāciju. Draudzes stiprās puses ir atkarīgas no draudzes darbinieku personiskajām spējām un dāvanām, draudzes darbs neorientējas uz kādām noteiktām mērķgrupām. Modeļa vājās puses ir, ka, to īstenojot, nav ticami, ka reliģijas un sociālo kontaktu savijums var labi funkcionēt tikai vietējā draudzē. Nav arī skaidrs, vai šis modelis ņem vērā nepieciešamību pēc reformām. Lai arī šajā modelī tiek apzināts, ka realitātē tikai maza draudzes locekļu daļa piedalās aktīvajā draudzes darbā, nekādas konsekvences tas neizraisa. Ir maz ticams, ka teoloģiskāk labāk sagatavoti sprediķi un labākas aktivitātes spētu piesaistīt draudzei būtiski vairāk cilvēku nekā līdz šim. Šie faktori nav mazsvarīgi, taču nespēj izmainīt situāciju baznīcā pēc būtības. Nav arī skaidrs, kā šādu dārgu modeli spēt finansēt un no kurienes rastos lielais mācītāju skaits, ko šāds modelis paredzētu.

“Reģiona baznīcas” modelis ir Vācijā viens no biežāk īstenotajiem. Pamatideja ir tā, ka tas, ko līdz šim darīja katra draudze atsevišķi un pati par sevi, tagad tiek īstenots lielākā reģionā, sadarbojoties divām vai vairāk draudzēm. Draudzes profilējas – viena organizē jauniešu darbu lielākam reģionam, cita svētdienas skolu, vēl cita diakonijas darbu, kā arī veido kopīgus pasākumus – iesvētes mācību, Bībeles studijas, seminārus, arī dievkalpojumus. Tas nozīmē, ka atsevišķi darbinieki – mūziķi, mācītāji, svētdienas skolas skolotāji – ir atbildīgi ne tikai par savu, bet arī par citām draudzēm. Tas var novest arī pie draudžu apvienošanās, bet ne obligāti. Līdztekus vietējās draudzes struktūras tiek saglabātas pilnībā vai daļēji, tās var arī tikt papildinātas un modificētas, domājot par draudzi, kas atrodas pāri vietējās draudzes robežām, relativizējot līdzšinējo teritoriālo principu. Šis ir pragmatisks modelis, kas izriet no pastāvošās formas un mēģina to uzmanīgi modificēt.

“Sabiedrības kopienas” draudzes modelis nevis attīsta kādus piedāvājumus, kuriem atsaucas noteiktu cilvēku loks, bet raugās uz tēmām, kuras ir saistošas visiem konkrētā apdzīvotā vietā vai pilsētas apkaimē dzīvojošiem cilvēkiem. Tā apzina tēmas, kuras

interesē cilvēkus, un rūpīgi izvērš savu darbību saskaņā ar konkrēto kontekstu, ko cilvēkiem vajag un ko viņi no baznīcas vēlas. Šajā modelī draudze spēcīgi sadarbojas ar nevalstiskām organizācijām un vietējās varas iestādēm un strādā pie tā, lai uzlabotu cilvēku dzīves apstākļus. Draudzes darbība ir vērsta ne tikai uz draudzes locekļiem, bet uz visiem. Modeļa stiprā puse ir, ka tā atsaucas šodienas cilvēku interesēm un vajadzībām, jo tās centrā nav rūpes par savu nākotni, bet par apkārtējo cilvēku likteņiem, kuri dzīvo vienā sociālajā telpā. Šajā modelī attīstās uz dāvanām orientēta kalpošana un brīvprātīgais darbs.

“Draudzes vietas” modelī, kas ir U. Polas-Patalongas izstrādātais draudzes nākotnes modelis,¹⁰ vietējās draudzes modeļa un neteritoriālo draudžu formu stiprās puses tiek savienotas vienuviet un meklēts trešais ceļš, kas abus modeļus apvieno. Modeļa izejas punkts ir vietas, kurās notiek draudžu un baznīcas darbs, – dievnami, draudžu nami, slimnīcu klusuma telpas, kādas citas draudžu vai baznīcu iestādes, retrītu centri, semināru centri un tamlīdzīgi. Pretstats vietējās draudzes un neteritoriālo veidojumu starpā tiek pārvarēts. Visas “draudžu vietas” ir vienlīdz nozīmīgas, vienlīdzīgas evaņģēlija komunikācijā, kaut arī dara darbu katra savā atšķirīgā veidā. Katra “draudzes vieta” darbojas divās jomās – katrai ir savs profils un arī katra darbojas ar tām tēmām, kas atbilst konkrētās vietās esošo cilvēku interesēm. Piemēram, profils var būt izglītība, diakonijas darbs, specifiska garīgās aprūpes joma, darbs ar jauniešiem, mūzika, starpreliģiskais dialogs, ekumenisms un tamlīdzīgi. Katrā vietā var darboties un vislabāk arī ir darboties dažādās jomās, lai nav šauras specializācijas. Katrā jomā var darboties gan algoti, gan brīvprātīgi darbinieki atbilstoši jomas kompetencei. It īpaši mācītājam tas nozīmē specializēšanos un fokusēšanos (atšķirībā no kalpošanas vietējā draudzē): līdzās dievkalpojumiem un kazuālijām mācītājs specializējas divās vai trijās jomās, kas šai draudzes vietai ir raksturīgas. Katras draudzes vietas konkrētās specializācijas veidojas ilgākā laika posmā. Svarīgi ir, lai katra draudzes vieta veidotos, balstoties uz savām stiprajām pusēm. Draudzes vieta ar specializāciju mūzikā ir vieta, kurā ir labas ērģeles un citi mūzikas instrumenti un aktīva mūzikas un kora dzīve. Pārnēsot šo modeli, piemēram, uz Rīgas Lutera draudzi, kurā darbojas šī raksta autors, viena no tās specializācijām būtu darbs ar sērojošiem vecākiem un ar tuvinieku zaudējušiem cilvēkiem kopumā, kā arī atvadu organizēšana un vadīšana, jo tās teritorijā ir piemiņas vieta Zvaigžņu bērniem un arī mājīgs un šim nolūkam atbilstošs dievnams. Ir svarīgi, lai neizveidojas lieka un nevajadzīga konkurence vai arī lai vairākās “draudžu vietās” netiek darīts viens un tas pats darbs un novārtā nepaliek jomas, kurās neviens nejūtas stiprs. Šīs draudzes formas vājā puse ir tā, ka to var izveidot nevis viena vietējā draudze, bet gan vairākas vietējās draudzes, kooperējoties lielākā apkaimē.

10 Plašāk: Uta Pohl-Patalong, *Von der Ortskirche zu kirchlichen Orten. Ein Zukunftsmodell* (Goettingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004).

Savukārt “Baznīcas jaunās izpausmes” (*Fresh Expressions; Fresh X*) modelis ir iespējams, jo anglikāņu baznīcas Anglijā, kurā jau ilgāku laiku vairs nepastāv visu teritoriju pārklājošas draudžu struktūras, bet ir izveidojusies tradīcija ar patstāvīgām un fleksiblām draudzēm. Modeļa iniciatīva balstās novērojumā, ka teritoriju pārklājošas draudzes, kas cenšas nodrošināt pastorālā darba pārklājumu, saskaras ar arvien lielākām un lielākām grūtībām. Pie tam jāņem vērā arī postsociālistisko valstu pieredze, ka ir ļoti daudz cilvēku, kuriem nav nekādas saites ar kristietību un baznīcu. Līdz ar to baznīcu struktūras vairs nevar nodarboties tikai ar kristīgās ticības tradīciju un formu tālāknodošanu, bet gan tām ir jāspēj pārliecinoši ielūgt cilvēkus uz pirmo sastapšanos ar evaņģēliju. Šis modelis ir uz misiju orientēts jeb misionāls.¹¹ *Fresh X* ir daudzveidīgu draudžu formu veidošanās, kas ir fleksiblas attiecībā uz cilvēkiem un viņu dzīves tēmām un kontekstiem. Tām nav iepriekš noteiktu struktūru un formu, tās attīstās atšķirīgos veidos. Tās ir draudzes kafējnīcās un skolās, pludmalēs un klosteros, mikrorajonu mājās un kultūras namos, viesistabās, un tajā pašā laikā *Fresh X* var būt arī alternatīva draudze kādos dievnamos un draudžu namos. Tās ir draudzes laikmetam, kurā baznīca ir izaugusi no institucionālās formas. Draudzes tiek veidotas nevis cilvēkiem, kas tur vai tur dzīvo, bet šie cilvēki, kuriem ir Kristus pieredze, no šīs pieredzes veido draudzi. Šajās draudzēs īpaši svarīgas ir savstarpējās attiecības un sociālā kopība un tā tiek saredzēta arī kā nozīmīga kristīgās dzīves teoloģiska komponente. *Fresh X* nevēlas aizvietot vietējo draudzi, kura noteiktam cilvēku lokam paliks nozīmīga, bet gan pastāvēt līdzās kā alternatīva. Modeļa stiprā puse ir, ka tā ir orientēta uz to, kas ir nepieciešams cilvēkiem viņu dzīvē. Vājā puse ir, ka kristīgā dzīve un piederība ir izdzīvota iesaistoties, līdz ar to ir ierobežota.

“Izmēģinājumu telpas” Vidusvācijas Evaņģēliskā baznīca kopš 2015. gada īsteno projektu ar nosaukumu “Izmēģinājumu telpas”. Šis projekts (*Erprobungsräume*) jeb process ir inovatīvs un oriģināls tāpēc, ka tā uzsākšana Vidusvācijas baznīcā iezīmēja situāciju, kura līdz šim vēl nav bijusi nevienā no baznīcām un kuru raksturo apzināšanās, ka visi līdzšinējie un nepieciešamie veiktie pārmaiņu procesi – baznīcas struktūru un aktivitāšu apzināta sašaurināšana, samazināšana, apvienošana, likvidēšana – pastāvošajā

11 Misionālā baznīcas kustība iesākās 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā. Tās nolūks ir pārskatīt un definēt no jauna baznīcas būtību un izveidot jaunu paradigmu, kurā baznīca sevi izprot kā misionālu pēc būtības. Tā vietā, lai piedāvātu uzrunājošas programmas, ar kurām iepazīstināt cilvēkus, ielūdzot pie sevis, baznīcai ir jākomunicē evaņģēlijs ārpus sevis sabiedrībā, iesaistoties nevis tikai misionāriskās aktivitātēs, bet arī sociālā taisnīguma iniciatīvās, iemiesojot evaņģēliju kultūras kontekstā.

struktūrā ir sastapušies ar savām robežām. “Izmēģinājumu telpas” bija un ir no augšas nākošs aicinājums ar prasību veidot iniciatīvas no apakšas. Šo “telpu” kā baznīcā pastāvoša procesa noteikumus¹² baznīcas vadības kolēģija apstiprināja vien 2020. gada 22. septembrī, definējot, ka procesa mērķis ir izmēģināt jaunas draudžu un baznīcas sociālās formas sekulārā kontekstā, un uzsvēra šo paraugu nozīmīgumu baznīcas attīstībai nākotnē.

“Izmēģinājumu telpas” atbilst mūsdienu cilvēku vēlmei un nepieciešamībai pašiem izvēlēties savu piederību pie baznīcas vai reliģiskas kopienas, bet evaņģēliskajās baznīcās Vācijā dominējošā baznīcas sociālā forma – vietējā draudze – nespēj šai vēlmei pietiekami atsaukties.¹³ Vietējās draudzes orientēšanās uz noteiktā teritorijā dzīvojošiem cilvēkiem atbilst principam, ka baznīca pati nosaka veidus un nosacījumus cilvēku piederībai pie draudzēm un iesaistei to darbībā. Taču tas vairs nesaskan ar mūsdienu cilvēku vairumam piemītošu pašsaprotamību, ka katrs pats var izvēlēties, vai viņš pieder pie draudzes un baznīcas un kā viņš iesaistās to dzīvē.

Izmēģinājumi un eksperimenti raisa ziņkāri un interesi par ātriem rezultātiem un straujiem panākumiem, ko papildina vēlme atrast un ieraudzīt rīkus, kas varētu pēc iespējas ātrāk baznīcai palīdzēt izkļūt no pašreizējās krīzes. Tomēr, kā 2021. gadā norādīja Tomass Šlēgels (*Thomas Schlegel*), pieci gadi ir pārāk īss laiks, lai izdarītu skaidrus secinājumus un iegūtu praksē nostiprinātas atziņas, kuras varētu implantēt pastāvošajā baznīcas sistēmā. Šobrīd ir redzami tikai pirmie priekšstatī, kas ir radušies, tendences, uz kurām norādīt, iespāidi, kas ir savākti kopā un joprojām var tikt visai nesistemātiski prezentēti. Pie tam “Izmēģinājumu telpu” dalībniekiem tā būtu nesamērīga pārslodze, ja viņu sasniegumi vai neveiksmes tiktu mērītas ar iespējamu “baznīcas reformas” mērauklu.¹⁴

12 *Ordnung “Erprobungsraume”*, Amtsblatt Nr. 11–12. November 2020, 205, <https://kirchenrecht-ekm.de/kabl/47030.pdf#page=17> (skatīts 24.08.2022.).

13 Situācija Latvijā ir atšķirīga: pilsētvidē pēdējo gadu desmitu laikā notikusi pāreja no “vietējās draudzes” un “personāldraudzes” koncepta un starp Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas draudzēm ir vērojama iekšējā konkurence, ko sekmējusi gan mācītāju personību (teoloģiskā, eklesioloģiskā, ideoloģiskā u. c.) daudzveidība un nevienādība, gan draudžu atšķirīgo profilu (liberālākas, konservatīvākas, evaņģēliskākas, augstbaznīciskākas, harismātiskākas u. c.) izveidošanās, tiem pēdējo gadu laikā nonākot vēl arī jaunā mijiedarbībā ar otras luteriskās baznīcas Latvijā – Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas pasaulē – Latvijas apgabala draudzēm, tādējādi sniedzot luteriskā baznīcā ieinteresētiem meklētājiem vēl plašākas izvēles iespējas.

14 Thomas Schlegel, “Bewegungsfoermig und zukunftsraechtlich”, in *Erprobungsraume. Andere Geimendeformen in der Landeskirche*, hrsg. Thomas Schlegel, Juliane Kleemann (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2021), 142.

Jauno draudžu un baznīcas formu¹⁵ izmēģināšanas process rada iespaidu un pieņēmumu, ka šīs formas ir tādi kā baznīcu jaunuzņēmumi (“stārtapi”, *start-up* angļu val. – nesen nodibināts), kuru radītās idejas un izmēģinājumu rezultāti pastāvošām baznīcu sistēmām varētu kalpot kā materiāls jauna baznīcas un draudzes prototipa izveidošanai, ko pēc tam laist sērijveida “ražošanā”. Tomēr tas ir tikai iespajds. Baznīcas neviendabība ir tik kompleksa, ka nevar pastāvēt, un neeksistē kādi jau izstrādāti gatavi modeļi, kāda “mana ideja”, kuru tūdaļ varētu laist apgrozībā un kura izraisītu pagriezīenu pašreizējā situācijā. “Izmēģinājumu telpas” darbojas pēc “produktu vadības”¹⁶ principa, izmēģinot rezonanses rašanos vai novērojot tās trūkumu.

“Izmēģinājumu telpas” ir specifiskas, izmērāmas, rezultatīvas, relevantas un termīnētas. Šīs idejas par to, kāda varētu būt draudze, papildina pastāvošās baznīcas un draudžu formas ar atrašanos īpašās vietās, ar īpašiem cilvēkiem vai telpām. “Izmēģinājumu telpās” notiek baznīcas sastapšanās ar “citiem”. Tās daudz vairāk darbojas apkaimēs, nekā draudzēm tas vispār ir iespējams. Šī ıemesla dēļ “Izmēģinājumu telpās” draudze bieži izskatās citādāka un Dieva mīlestības vēsti aiznes pavisam citiem cilvēkiem nekā parastās draudzes. “Izmēģinājumu telpas” ir veids, kā izmēģināt jaunas draudžu formas, kļūdīties un mācīties. Tā kā jaunas draudžu formas ir svarīgas baznīcas nākotnei, Vidusvācijas baznīca “Izmēģinājumu telpas” atbalsta finansīāli, konsultē to dibinātājus, pārrauga konkrētos projektus. “Izmēģinājumu telpas” darbojas saskaņā ar 7 kritērijiem.¹⁷

- “Izmēģinājumu telpās” draudzes rodas un formējas no jauna. Tas nozīmē, ka tāda draudzes forma, kāda tā veidojas “Izmēģinājumu telpā”, vēl nekad nav bijusi, tā ir jauna un oriģināla.
- Jaunā draudzes forma pārspēj kopbaznīcas (tautas baznīcas) konceptu vismaz vienā no šādiem pastāvošo draudžu principiem – parohijas sistēma (vietējās draudzes teritorija), algotie darbinieki, baznīcas ēka. Jaunajai formai ir, kā minimums, vismaz vienā veidā patiešām jābūt citādākai. Tā var būt bez mācītāja, draudžu ēkām, strikti noteiktām algotām pozīcijām.
- “Izmēģinājumu telpās” baznīca sasniedz līdz šim evaņģēlija nesasniegtos cilvēkus un aicina tiem sekot Kristum. Tiek sagaidīts, ka “Izmēģinājumu telpas” pārspēs

15 Fresh X kustība Lielbritānijā, Austrālijā, Kanādā, ASV, Nīderlandē, Austrijā, Zviedrijā, Šveicē, Dienvidāfrikā; *Pioniersplekken* un *Tiny House Churches* Nīderlandē; “Izmēģinājumu telpas” Vācijā; līdzās tām var norādīt arī uz dažām iniciatīvām Latvijā: meditācijas un retrītu centri “Elijas nams” un “Lūžņas stacija”, Integrālās izglītības institūts, Rīgas Lutera draudzes “Centrs cilvēka ızaugsmei”, digitālā kopiena ar klātienes elementiem “Elizeja” u. c.

16 *What is product management? A definitive guide*, <https://www.hotjar.com/product-management-101/what-is-product-management/> (skatīts 24.08.2022.).

17 Thomas Schlegel, “Kircheninnovationen”, in *Erprobungsraeume. Andere Geimendeformen in der Landeskirche*, hrsg. Thomas Schlegel, Juliane Kleemann (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2021), 32–36.

un paplašinās baznīcas komunikācijas un sociālās darbības rādīšus, jo baznīcas uzdevums ir dot liecību par evaņģēliju visai pasaulei – neatkarīgi no tā, vai kāds ir vai nav kristietis. Baznīca ir misionāriska nevis tad, kad dievkalpojums plkst. 10.00 ir cilvēku pilns, bet kad tā ļaujas pastāvošajiem kontekstiem, kuros iegūst jaunus veidus un formas, ļaujot šiem kontekstiem būt draudžu formējošiem spēkiem.

- “Izmēģinājumu telpas” piemērojas kontekstiem un tiem kalpo. Šajā kritērijā misija mijiedarbojas ar diakoniju, kas ir būtiski sekulārā kultūras kontekstā. Draudzes izveidošana nav tikai liturģisks notikums un cilvēku ievēšana jaunā dievkalpojuma formā. “Izmēģinājumu telpa” darbojas vairāk produktu vadības nekā projekta vadības paradigmā. Vispirms cilvēki tiek uzklausi un saprasti, apzinātas to vajadzības, tikai pēc tam kļūst skaidrs, kā tieši var notikt kalpošana.
- Brīvprātīgajiem darbiniekiem “Izmēģinājumu telpās” tiek uzticētas atbildīgas pozīcijas. Tas saskan ar protestantisko principu, ka atsevišķajam kristietim nav nepieciešams priesteris kā starpnieks pie Dieva un ka katrs cilvēks pats ir atbildīgs par savu ticību un ir spējīgs to kritiski izvērtēt. Šo teorētisko nostādni ilgstoši ir bremzējusi baznīcas forma, kas orientēta uz mācītāja amatu. Līdz ar to “Izmēģinājumu telpa” paver daudz plašākas iespējas katra cilvēka garīgai pašnoteikšanai un pašatbildībai. Dažādās gara dāvanas izpaužas kopīgā darbā, tāpēc šīs jaunās iniciatīvas nav iedomājamas bez kopīga komandas darba, kas ieskicē neatņemamu baznīcas nākotnes pārvaldes un darbības modeli. Baznīca sastāv no visiem kristiešiem, tā nav tikai algoto darbinieku “business”. “Izmēģinājumu telpās” no jauna tiek atzītas katra cilvēka gara dāvanas un atjaunots vispārējās priesterības koncepts.
- “Izmēģinājumu telpās” tiek attīstīti alternatīvi finansējuma avoti. Draudzēs tikai vēl pieaug relevance pašam sevi finansēt, bet “Izmēģinājumu telpās” pašfinansējoši modeļi kļūst par normu. Kopbaznīca sniedz tikai 50% finansējuma “Izmēģinājumu telpu” darbībai, pārējos izdevumus tām ir jāsedz pašām, ideālā gadījumā ārpus draudžu un baznīcu finansējuma modeļiem. Tādā veidā tiek ieskicēts nākotnes baznīcas uzdevums atrisīties no baznīcas nodokļa (*Kirchensteuer*) un valsts sniegtā finansējuma, kļūstot finansiāli neatkarīgai.
- “Izmēģinājumu telpās” centrālo lomu ieņem garīguma formas, kas saistītas ar pieredzi. Garīgums, lūgšana, ticības svinēšana atrodas “Izmēģinājumu telpu” centrā. “Izmēģinājumu telpu” iniciatīvas sakņojas dievkalpojumu dzīvē (liturģijā), un evaņģēlija sasniegtie cilvēki tajā integrējas, mainot liturģijas valodu, izpaušmes un veidus. Tādējādi notiek liturģijas inkulturācijas process – ilgstošs, bet daudzsološs process.

Tā kā “Izmēģinājumu telpās” tiek izmēģinātas jaunas baznīcu un draudžu sociālās formas, tajās norisinās darbība un darbošanās, kurām raksturīga kļūdišanās kultūra, uzdrīkstēšanās, rezultatīvo rādītāju neparedzamība, mācīšanās darot, atklājēja gars, neapbrēķināmi un neieplānojami rezultāti. Izmēģināšana sagaida uzticēšanos, neveiksmju, strupceļa situāciju, kļūdu apzināšanos un pieņemšanu.

Iekšējās attīstības mērķi

2015. gadā ANO Ģenerālajā asamblejā pieņēma rezolūciju “Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam jeb Dienaskārtība 2030”, nosakot

mērķus, kas sasniedzami, lai pasaules attīstība būtu ilgtspējīga.¹⁸

Šo mērķu sasniegšana veicinātu nabadzības un bada izskaušanu; nodrošinātu veselīgu dzīvi un visiem sekmētu labklājību; nodrošinātu iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību; panāktu dzimumu līdztiesību; nodrošinātu visiem piekļuvi uzticamai, ilgtspējīgai un mūsdienīgai enerģijai; veicinātu iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi; garantētu cilvēka cienīgu darbu visiem; samazinātu nevienlīdzību starp valstīm un valstu iekšienē; nodrošinātu ilgtspējīgus patēriņa paradumus un ražošanas modeļus; iniciētu steidzamus pasākumus, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām; veicinātu sauszemes ekosistēmu ilgtspējīgu izmantošanu; veicinātu miermīlīgu un iekļaujošu sabiedrību ilgtspējīgai attīstībai; nodrošinātu taisnīgas tiesas pieejamību visiem; stiprinātu globālās partnerības īstenošanas līdzekļus un atjaunotu globālo partnerību ilgtspējīgai attīstībai.

Tomēr – kā pie tā nonākt? Kā risināt šos sarežģītos jautājumus? 2020. gadā kopā vienotā iniciatīvā “Iekšējās attīstības mērķi”¹⁹ sapulcējās nevalstisko organizāciju, psihologu un sociālo aktīvistu grupas, kuras uzskatīja, ka centienos risināt sarežģītus sabiedrības jautājumus un izveidot ilgtspējīgu globālu sabiedrību ir viens klupšanas akmens – cilvēka iekšējā attīstība un nepieciešamība pēc iekšējām pārmaiņām pašā cilvēkā. Viņi jautāja, vai pašreizējā civilizācijas krīze un mūsu nabadzīgie garīgie resursi neliek arī dramatiskā veidā pārdomāt, ka varbūt tikai jauna, iekšēja, dvēseliska izglītības revolūcija spētu radīt jaunu cilvēces kopā pastāvēšanas pamatu. Savu iedvesmu šī iniciatīva smēla no vienas kolektīvās mācīšanās pieredzes, ko 19. gadsimtā iniciēja daži skandināvu intelektuāļi, kuriem izdevās pārliecināt sava laika politiķus uzsākt izglītības revolūciju, izveidojot tautskolu, sava veida retrītu centru – izglītības iestāžu tīklu, kurā vienkāršajai sabiedrības daļai un arī visiem citiem kļuva iespējams attīstīt sava veida iekšējo orientieri, tādējādi liekot pamatu jaunai demokrātiskai apziņai un sekmējot Skandināvijas valstu izraušanos no nebeidzamas nabadzības un kļūšanu par vienu no pasaules turīgākajiem un progresīvākajiem reģioniem. 2021. gada nogalē tika pabeigta projekta pirmā daļa, formulējot 23 dažādas īpašības un prasmes. Šobrīd pētnieki strādā pie jautājuma, kā atbalstīt šo spēju, prasmju un īpašību attīstību un īstenošanu.

Par kādām prasmēm un kompetencēm ir runa?

Attiecībās ar sevi – spēt dziļi izjust atbildības sajūtu un apņemties ievērot vērtības un mērķus, kas saistīti ar kopuma labklājību; būt apņēmīgiem un spēt rīkoties sirsnīgi,

18 ANO *ilgtspējīgās attīstības mērķi*, <https://pkc.gov.lv/lv/attistibas-planosana-latvija/ano-ilgtspejigas-attistibas-merki> (skatīts 15.02.2022.).

19 *Inner Development Goals: Background, method and the IDG framework*, <https://www.innerdevelopmentgoals.org> (skatīts 16.02.2022.).

godīgi un godprātīgi, būt zinātkāriem un gataviem būt neaizsargātiem, pieņemt pārmaiņas un augt; būt spējīgiem atrasties reflektējošā kontaktā ar savām domām, jūtām un vēlmēm, prast būt ar reālistisku pašapziņu un sevis regulācijas spēju; prast būt šeit un tagad, bez spriedumiem un atvērtas klātbūtnes stāvoklī.

Domāšanā un izziņā – spēt kritiski izvērtēt viedokļu, pierādījumu un plānu pamatotību; izprast sarežģītus un sistēmiskus apstākļus un cēloņsakarības un prast ar tiem apieties; spēt meklēt, saprast, aktīvi izmantot atšķirīgu perspektīvu atziņas; prast saskatīt modeļus, strukturēt nezināmo un spēt apzināti veidot stāstus; prast orientēties ilgtermiņā, formulēt un uzturēt apņemšanos īstenot vīzijas, kas saistītas ar plašāku kontekstu.

Attiecībās ar citiem – rūpēs par citiem un pasauli būt ar pamatīgu atzinības, pateicības un prieka izjūtu; spēt attīstīt spēcīgu sajūtu, ka esi saistīts ar kādu lielāku kopumu, piemēram, kopienu, cilvēci vai globālo ekosistēmu, un būt daļai no tās; spēt rīkoties saskaņā ar situācijas vajadzībām, neraizējoties par savu nozīmīgumu, un izturēties ar labestību, empātiju un līdzjūtību pret citiem, sevi un dabu, un risināt ar to saistītās ciešanas.

Sadarbībā ar citiem – spēt citus patiesi uz klausīt, veicināt patiesu dialogu, prasmīgi aizstāvēt savu viedokli, konstruktīvi risināt konfliktus un pielāgot savu komunikāciju dažādām grupām; prast attīstīt sadarbības attiecības ar dažādām ieinteresētajām pusēm koprades un psiholoģiskas drošības gaisotnē; būt gatavam un kompetentam pieņemt daudzveidību un iesaistīt cilvēkus ar dažādiem uzskatiem un dažādu izcelsmi kolektīvā; spēt izrādīt uzticēšanos un veidot un uzturēt uzticības pilnas attiecības, kā arī prast citus iedvesmot un mobilizēt, iesaistīties kopīgu mērķu sasniegšanā.

Un, visbeidzot, attiecībā uz rīcību spēt aizstāvēt vērtības, pieņemt lēmumus, izlēmīgi rīkoties un, ja nepieciešams, apstrīdēt un sagraut pašreizējās struktūras un uzskatus; prast ģenerēt un attīstīt oriģinālas idejas, ieviest jauninājumus un būt gataviem izjaukt ierastos modeļus; spēt uzturēt un sniegt cerību, pozitīvu attieksmi un pārliecību par nozīmīgu pārmaiņu iespējamību; turpināt iesaistīties un saglabāt apņēmību un pacietību arī tad, ja centieni nesīs augļus tikai pēc ilgāka laika.

Varbūt tieši šajā iekšējā izglītības revolūcijā, cilvēka iekšējās attīstības un iekšējās pārveides procesā, bez kura nav iespējama nākotne, kur katrs cilvēks ir vērtība un katram cilvēkam ir sava cienpilna vieta, un kur katrā cilvēkā otrs redz Dieva tēlu un līdzību, arī baznīcas un draudzes var ieraudzīt savu īpašo misiju, lomu, aicinājumu un potenciālu? Pie tam viens ļoti būtisks visu šo prasmju un īpašību kopsaucējs ir pašreizējās apziņas uztveres maiņa un šķirtības pārvarēšana starp individuālo un kolektīvo aspektu. Un, ja tā, tad šīs šķirtības pārvarēšanai draudzes potenciāls ir grūti pārvērtējams, jo draudze ir telpa, kurā indivīds, neko nezaudējot no savas oriģinalitātes un neatkārtojamības, integrējas kā daļa lielā veselumā – ne velti Jēzus par nākotnes cilvēci runā mielasta metaforās.

Šī raksta autors uzskata, ka draudzei un baznīcai, un citām reliģiskām kopienām, iesaistoties šajā cilvēka iekšējo mērķu sasniegšanas programmā un kļūstot par daļu no

tās, saskaņojot ar tiem savas darbības, izveidojot šo mērķu sasniegšanai nepieciešamās struktūras, rastos kāda sinerģija, kurā baznīcas un draudzes, arī visas citas reliģiskas kopienas, kļūtu par ilgtspējīgas attīstības vienu no dzinējspēkiem, sava veida “taut-skolām” jaunas apziņas dzimšanai un iegūtu jaunu relevanci visas sabiedrības mērogā. Draudzes tad kļūtu par telpām, kurās cilvēki mācītos pāraugt savu hiperindividuālo pašzvertību un nonākt pie dziļas izjūtas, ka “es esmu vajadzīgs tev, tu esi vajadzīgs man, tikai kopā mēs varam izdzīvot šos laikus”. Esot dāsniem un daloties. Vai to arī nevēstī mūsu evaņģēliskās ticības pamats, ka žēlastībā tiekam izglābti, taču ne vairs tikai kā indivīdi, bet globālā, visu cilvēci aptverošā mērogā? Vai šeit nepavīd jauni veidi un saturi evaņģēlija komunikācijas uzdevumam visai pasaulei, kam neatsaucoties baznīca pārstāj būt baznīca?

Arī Roberts Kegans, Hārvarda Universitātes profesors pieaugušo izglītībā un profesionālajā attīstībā, uzskata,²⁰ ka tieši kovīd pandēmijas globālais raksturs ir paātrinājis nepieciešamību pēc tālākas cilvēka pašizpratnes un savstarpējās sadarbības pamata, bez kura nebūs iespējama cilvēces izdzīvošana. Tas, manuprāt, vēlreiz apliecina, kāds potenciāls šajā globālajā mācīšanās uzdevumā un metastabilas civilizācijas veidošanā ir draudzei un baznīcai, kuras līdzās citām iedomājamām un neiedomājamām telpām varētu kļūt par jaunām, emergētām sociālās aprūpes formām, jauniem mīlestības sociāliem organismiem, organizācijām, veselumiem. Draudzēm un baznīcām ir viss potenciāls kļūt par šādu organizāciju pionieriem, ja vien tās tiks galā ar savām “bērnu slimībām” un spēs vairāk nekā līdz šim veidoties par integrālām un iekļaujošām kopienām. Un varbūt beigās nākotnes cilvēks šīs organizācijas piedzīvos un sauks par draudzi un baznīcu.

Draudzes un baznīcas potenciāls sabiedrības ilgtspējai, manuprāt, slēpjas tās pievērstībā savstarpējai kopībai, attiecībām, kalpošanai cits citam. Draudze kā telpa, kurā modernie, hiperindividuālie indivīdi apgūst jaunās sadarbības un savstarpējas kopā dzīvošanas prasmes un tās internalizē. Draudze pēc savas būtības ir vieta, kurā cilvēkiem ir jāpieredz, ka viņi ir vienoti cits ar citu, – tāds arī bija apustuļa Pāvila ideāls. Kā individuālām, no citiem atšķirtām autonomām būtnēm tieši draudze var būt viena no tām telpām, kas piedāvā izkāpt no sevis vai vismaz paskatīties no malas uz savu dzīvi, kas bāzēta uz patēriņu un sasniegumiem. Jo civilizācija, kas orientēta tikai uz peļņu, nevar pastāvēt mūžīgi. Draudze ir vide, kurā var valdīt cits etoss – mūzikas, dziesmu, rotaļu, dejas, kreativitātes etoss. Apustulis Pāvils teica, ka draudze ir Kristus miesa. Mūsdienās to var izteikt citiem vārdiem: draudzes uzdevums ir būt mīlestības sociālam organismam, kas – līdzīgi kā agrīnajā kristietībā – darbojas kā alternatīva pastāvošajai sabiedriskajai iekārtai.

20 Robert Kegan, “Bewahren um zu wachsen. Zwei Seitens unseres Menschseins”, *evolve* 33 (2022): 43–47.

Čehu teologs Tomášs Halíks (*Tomáš Halík*) uzskata, ka “šodienas kristietības lielākais izaicinājums ir pagriešanās no reliģijas uz garīgumu”²¹. Baznīcas nākotne visaugstākajā mērā būs atkarīga no tā, vai, kad un kādā mērā tā apzināsies šī pagrieziena svarīgumu un spēs tā vajadzībai atsaukties. Strīdīgajā jautājumā, vai garīgums pieder reliģijai vai arī ir patstāvīga sekulārās kultūras iezīme vai pat reliģijas aizvietojušs, vērts pieminēt izraēliešu pētnieka Boāza Husa (*Boaz Huss*) viedokli, ka garīgums ir atsevišķs fenomens, kas nepieder nedz reliģijai, nedz sekulārai kultūrai. B. Huss apšaubā dihotomiju reliģijas un garīguma starpā, uzskatot, ka atsevišķie reliģijas un sekularitātes koncepti un attiecības to starpā ir izveidojušies specifiskā Eiropas kristietības kontekstā un ir ierobežoti ne tikai ģeogrāfiskā, bet arī laika nozīmē.²² Tie raksturo jau pagājušu laikmetu un post-modernai realitātei vairs nav lietojami, un līdzīgi kā citas analogas kategorijas – “ticīgie” un “neticīgie”, “teisti” un “ateisti” – nespēj adekvāti aprakstīt mūsdienu garīgo situāciju. T. Halíks izmanto Karla Gustava Junga (*Karl Gustav Jung*) cilvēka dzīves iekšējās pasaules aprakstam lietoto dienas metaforu, attiecinot to uz kristietību un baznīcu.²³ Viņaprāt, baznīca šobrīd ir veiksmīgi šķērsojusi dienas priekšpusdienu, izveidojusi struktūru, doktrīnas, sistēmas un šobrīd atrodas “pusdienlaika krīzes” noslēgumā. Kristietības pēcpusdienas uzdevums, raksta T. Halíks, lielā mērā saistās ar garīguma attīstīšanu, jo no jauna izprasts kristīgais garīgums, kas balstās vienīgajā, visu kristietību vienojošā identitātē – mīlestībā, var tā ietekmēt mūsdienu cilvēces kultūru, ka tas tālu pārsniegs baznīcu un kristietības robežas.²⁴ Mīlestība ir kaislīgas ilgas pēc savienošanās, ko, pārnesot sabiedrības un cilvēces kontekstā, T. Halíks ierauga kā veidu, kā cilvēci pārveidot ekumenē (*oikumene*) – par mājām katram cilvēkam. Ar ekumenismu T. Halíks izprot trīs ekumenisma attīstības slāņus – pirmais ekumenisms cenšas savā starpā tuvināt kristīgās baznīcas, otrais ekumenisms veicina starpreliģiju dialogu, bet trešais veido kopību ticīgo un to cilvēku starpā, kuri nepieder ne pie vienas no reliģijām, tādā veidā radot ekumenisma dziļāko formu, kas transcendē pašu kristietību un iedzīvina cerību uz *Oecumenica civitas*. T. Halíks ir pārliecināts, ka kristietības nākotne lielā mērā ir atkarīga no tā, vai kristieši spēs izveidot vienlīdzīgas attiecības ar garīgajiem meklētājiem, proti, ar tiem, kuri sevi neierindo nevienā no reliģijām.²⁵

21 Tomáš Halík, *Der Nachmittag des Christentums. Eine Zeitansage*, übersetzt von Marketa Barth (Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2021; Freiburg im Breisgau: Verlag Herder, 2022), 210.

22 Boaz Huss, *Spiritual, but not Religious, but not Secular: Spirituality and its New Cultural Formations*, https://www.academia.edu/37804743_Spiritual_but_not_Religious_but_not_Secular_Spirituality_and_its_New_Cultural_Formations_Lecture_draft (skatīts 17.08.2022.).

23 Tomáš Halík, *Der Nachmittag des Christentums. Eine Zeitansage*, 53–64.

24 Ibid., 178–180.

25 Ibid., 158–159.

Mēs nezinām, vai šajā globālajā mācīšanās un cilvēces attīstības uzdevumā baznīca attīstīs savu vietējo draudžu pārklājumu; vai notiks vietējo draudžu reģionalizācijas process un robežas starp tām kļūs vairāk izplūdušas; vai draudze veidosies kā daļa no visiem kopīgās sociālās telpas; vai no vietējām draudzēm veidosies baznīcas un draudžu vietas, milzumliela dažādība evaņģēlija komunikācijā visās iedomājamās un neiedomājamās vietās, institūcijās, draudžu namos, universitātēs, skolās, slimnīcās, kafejnīcās un lielveikalos vai arī līdzās vietējām draudzēm veidosies daudzveidīgas un fleksiblas draudzes formas, kas ņems vērā cilvēku dzīves tēmas un kontekstus mājās, pludmalēs, klosteros, kultūras namos kā jaunas sociālās kopības telpas; vai radīsies integrālas draudzes, kas spēs sevī iekļaut un integrēt visu pastāvošo, gan vēl tikai topošo, – kā tieši un kas no tā, kas šodien rodas, paliks nākotnē. Vai draudzes paliks šobrīd mums pazīstamajos veidos, vai multiplicēsies “elijas nami” un “integrālie izglītības institūti”, “Izmēģinājumu telpas” un “elizejas”, “centri cilvēka izaugsmei” un neformālas eku-meniskas atvērtās baznīcas vai Klusuma telpas un “lūžņus stacijas” – pārmaiņu procesā mēs atrodamies tikai pašā sākumā.

Varbūt svarīgāko par to jau 1988. gadā žurnālā “Avots” pateica luterāņu mācītājs, luterāņu baznīcas atmodas līderis Modris Plāte:

Tagad ļoti vēlētos, kaut varētu iekustināt mūsu tautas aizmigušo daļu. Mūsu tauta dzīvo bez Lielās idejas. [...] Saprast, kā dzīvot, kādēļ dzīvot. Kur un kā iegūt spēku pareizai, īstai dzīvošanai. Paradoksāli, bet tad jāmaina domāšanas virziens: ne sev, ne uz sevi, bet prom no sevis. Es pats nespēju izkļūt no strupceļa, no egoisma, no pragmatiska aprēķina. Bet pamanīt, ka ap šo Zemi pulsē kas ļoti neparasts, dzīva, tīra upura strāva. Lai tas veido. Cauri visai vēsturei tā top Cilvēks. [...] Un lai Baznīca spētu šajā procesā palīdzēt, būt ceļvedis, tilts. [...] Es neaicinu baznīcā tikai sēdēt. Vispirms mums būtu jāatrod kāds kopīgs pamats, kāpēc jūs esat šeit: jums būtu jāsaņem iekšēja vajadzība.²⁶

Lielā ideja. Ja vien to atradīsim, sajūtīsim, tapsim tās iedvesmoti.

26 Lailas Brunovskas intervija ar Kuldīgas sv. Annas ev. luterāņu draudzes mācītāju Modri Plāti “Katram rītam ir savs rēbuss”, *Avots* 7 (1988): 67–70.

SUMMARY

The Congregation Again and Differently – the Potential of Religion in a Context of Increasing Complexity

The Christian church in its current composition, structure, and expression is in crisis. However, the crisis of the congregation and the church that has escalated in recent decades can be understood as a spiritual challenge. This means not only making structural changes in the existing forms of congregation and church, adapting to the changing reality in the context of the current lack of resources, but also paying attention to the spiritual perspective of complex processes of change. How is it possible to think about the congregation and the church in a completely different way? What could be the new forms of plural, lively and open congregation and church that are important for the sustainable development of the whole society? The starting point is to rethink what we mean by the concepts of “congregation” and “church” and what could be the practical forms of religion in the near future – in an individualized, differentiated, and complex society. In 2020, the Internal Development Goals initiative emerged, suggesting that there is one blind spot in the efforts to solve complex societal issues and create a sustainable global society – the internal development of a person and the need for internal change in the person himself. The initiative proposes the idea of a new, inner, consciousness-raising revolution, capable of creating a new foundation for the coexistence of humanity. At the end of 2021, the first part of the initial project was completed, formulating 23 different qualities and skills – in relationships with oneself, thinking and cognition, relations with others and the world, cooperation with others, and in action. As the church and Christianity become involved into and a part of the program for achieving the inner goals of a person, aligning their actions with these goals, and creating the structures necessary to achieve these goals, the church would become one of the driving forces of sustainable development, a kind of “folk high school” for the birth of a new consciousness, gaining new relevance on a societal scale. In this global task of learning and building a metastable civilization, the congregation and the church have a decisive potential. The article discusses the latest insights contributed by several theologians (Uta Pohl-Patalong, Tomáš Halík, etc.) regarding models of the congregation and church relevant to the future of Christianity, and analyses the project *Erprobungsräumen* of the Evangelical Church of Central Germany, aspiring towards new forms of congregations.